Laulev revolutsioon ja kodanike komiteed

Heinz Valk (1988)

Heinz Valgu artikkel laulvast revolutsioonist

Käesolevat revolutsioonilist protsessi Eestis iseloomustab tugev mõistuspärasus. Ilmselt on selle põhjuseks väikerahva vaistlik elutarkus oma jõu nappusest revolutsiooni tegemiseks suurte rahvahulkade vägeva surve abil. Tänavamöllusid, barrikaade, põlevaid autosid ja muid selliseid suurrahvaste mässutunnuseid on võimatu isegi kujutluses projitseerida Eesti linnade tänavatele. See pole meie rida! Meie ainuke relv on mõistus ning seda me oleme seni kasutanud lausa eeskuju väärivalt. Siiski on selle juures veel üks varjund, mis meie revolutsiooni ainulaadsust rõhutab, ja see on mõistuspärasuse liit tundelisusega. Põhjus on kõigile teada – protsessi käivitajad olid ju loovharitlased. Toompea pleenumil peetud parimad kõned on tegelikult esseed. Neid võib võrdse edukusega panna nii poliitilise kui ka ilukirjanduse alla, ja on üsna iseloomulik, et üks pleenumikõne sai esitatud lauluna. Siit aga ongi hea minna pealkirja juurde.

Pikka aega oli laul eestlastele ainus legaalne võimalus oma arvamuse ja oma protesti väljendamiseks. Mitu aastakümmet oli selleks „Mu isamaa on minu arm". Mitmesajatuhandelise rahvahulga elamuslik aktsioon selle laulu pühalikuks ja joovastavaks ühisesitamiseks sai ju laulupidude eesmärgiks ja mõtteks. See on maailma ajaloos vististi kordumatu sündmus: teha viis aastat ulatuslikke ettevalmistusi, tulla siis kokku üle kogu maa, ära kannatada ilma ja võimude tujukused ning takistused, ning kõik see suur töö ja vaev ainult selleks, et laulda ja kuulata ja südames edasi kanda seda laulu! See on meie rahva uhkeim eneseavaldus, mis vääriks kultuurifenomenina tutvustamist kõigile rahvastele!

Laulu revolutsiooniline mõju ja jõud tõstsid uuele ja juba ajakohasele astmele möödunud suve Tartu levimuusikapäevadel. „Ei ole üksi ükski maa" prahvatas välja tollal apoliitiliseks peetud noore põlvkonna uhke demonstratsioonina, mida suure ülevusega jätkas koolinoorte laulupidu Tallinnas. Need kaks sündmust olid tähelepanuväärsed eelkõige selle tõttu, et näitasid uue sugupõlve hingelist valmidust revolutsiooniga kaasatulekuks ning laulujõu mõistmise edasikestvust.

Ja nüüd siis värske sündmus, eesti rahva öine laulupidu lauluväljakul 10. ja 11. juunil 1988! Ütlen kohe välja, et sellel peol osalemiseks tasus aastakümneid kannatada alandusi ja enesesalgamisi. See oli suurejoonelisim meeleavaldus, mida pole näinud ei filmis, televisioonis, unes ega ilmsi. Laulev ja rütmiliselt liikuv õnnelik rahvahulk, kümned ja kümned lehvivad rahvuslipud, naerul näod, üksmeel, ei tigedust, ei vaenu, südames vaid üks sõna: Eestimaa! Ma ütlesin, õnnelik rahvahulk. Ei! See on liiga napi mahutavusega sõna selle väljendamiseks, mis seal tegelikult oli. See oli miljonikordne õnn, see oli midagi veelgi suuremat ja olulisemat. Filmi seal toimunust tuleks näidata televisioonis üle kogu Nõukogude Liidu. Siis ehk ei kiputaks provokaatorlike või lihtsalt lollide ässitajate õhutusel meid nimetama natsionalistideks, sotsialismivaenlasteks, fašistideks ja kurat teab kelleks veel. Rahvas, kes lauldes ja naerdes revolutsiooni teeb, peaks olema õilsaks eeskujuks kõigile. Sellist rahvast ei tohi halvustada, mõnitada või kõige hullem – teda uuesti diktatuuriorjusesse suruda! Sellist rahvast ei tohi enam kunagi näoli mudasse lüüa! Ta on oma tegudega võitnud vääramatu õiguse olla oma sinise taeva all oma põlisel isamaal. Ma olen uhke, et olen selle rahva liige! Ma olen uhke, et mu rahval on nii arukust kui tundeid! Ja kui ma oleksin Eesti tippjuht, siis ma oleksin sel ööl kihutanud lauluväljakule, et ometigi kord püüda mõista, mis imelik olend see eestlane on ja miks ta nii jonnakalt tahab jääda eestlaseks Eestimaal. [---]

Me oleme oma tahet näidanud! Aeg oleks aru saada, et me ei nõua võimatut, et me ei nõua midagi ebaseaduslikku, et me ei nõua Nõukogude-vastast. Antagu meile lõppude lõpuks võimalus vabaks tegutsemiseks, antagu meile võimalus olla suveräänne sotsialistlik riik ja me võime näidata kogu maailmale, mida üks väikerahvas suudab.

Seni aga laulame edasi!

Sirp ja Vasar, 17.6.1988.

Alo Mattiisen Rahvarinde üritusel Tallinna lauluväljakul (1988)

Trivimi Velliste kõne Eesti Vabariigi 71. aastapäeva aktusel 24.02.1989 Estonia kontserdisaalis

Täna oleme siia kogunenud keskendatud mõtete ja harraste tunnetega, et pühitseda Eesti iseseisvuse 71. aastapäeva. Kas meie iseseisvus on ikka juba nii eakas? Jah. [---] Riik on loodud ja ta pole kuhugi kadunud. Sest eesti rahvas, Eesti Vabariigi kodanikud, pole kuulutanud tema lõppu. Aga meil on tulnud võidelda, palju võidelda. Ja Teises maailmasõjas polnud meil lootustki jääda võitjaks. Nõnda on meil – *de jure* – küll iseseisev riik ja koguni rahvas, kelle hing – *de facto* – on vaba. Kuid kodumaa pinnal ei ole meil Eesti seaduslikku valitsust. On küll omavalitsus, nagu see oli ka Saksa okupatsiooni ajal Teise maailmasõja päevil. On jälle sinimustvalge rahvuslippki – nagu see lehvis ka Reichi päevil. Kuid ükski lipp ei muuda veel seadusetust seaduseks – õmmelgu või kõik ametnikud endale sinimustvalged vammused. [---]

Eesti rahvas ja Eesti riik seisavad praegu ajaloo suure valiku lävel. Võimalik, et see valik on kõigist senistest suurem. Sest on olemas oht: kui valime nüüd valesti, ei tule järgmiseks valikuks võimalust. Hääbume enne – alguses riigina ja seejärel ka rahvusena.

Me oleme kogu maailmale tõestanud, et meie riigi hõivamine ja lülitamine Nõukogude Liitu oli jõhker vägivald, oli ebaseaduslik. Sellega oleme aga ka tõestanud, et me ei kuulugi Nõukogude Liitu. Oleme lihtsalt pantvangid – okupeeritud maa, koloonia.

Mida meilt siis nüüd tahetakse? Meilt tahetakse seda, mis meil 1940. a suvel tegemata jäi. Et meie ise, naerul sui, sinimustvalgete lippude lehvides, vabalt ja demokraatlikult omavahel rahva häälte pärast võisteldes lõpuks ometi kuulutame: „Jah, nüüd me oleme Nõukogude Liidu osa!" Et me kuulutaksime seda puhtast südamest. Ja mitte keegi pole meid seejuures püssitorudega sundinud ja ka valijate hääled loetakse ausalt ja täpselt. Ning tegelikult, juriidiliselt, me astume alles siis Nõukogude Liitu. [---]

Trivimi Velliste (1988)

Mis siis teha? Kuidas pääseda pool sajandit kestnud muserdusest ja masendusest? On siiski üks tee. Tee, mis tugineb aususele ja seaduslikkusele. Mitte aga keerutamisele ja vingerdamisele. Ja see tee pole kaugeltki peaga vastu seina jooksmise tee. See on käidav tee, mis nõuab küll palju julgust ja jõudu.

Eesti Muinsuskaitse Selts on valinud selle tee. Loen ette Eesti Muinsuskaitse Seltsi volikogu deklaratsiooni. [---]

Selle deklaratsiooni tuum on tema 4. punkt, mis rõhutab Eesti kodakondsuse seaduslikku järjepidevust. Kuna ainus seaduslik Eesti riik on endiselt Eesti Vabariik, on ka ainsad seaduslikud Eesti kodanikud just nimelt need, kes on kandnud taskus või käekotis Eesti Vabariigi passi, ja kõik nende järeltulijad, lapsed ja lapselapsed. [---] Lähtekoht on niisiis puhtõiguslik, mitte rahvuslik, mitte kultuuriline, mitte keeleline vms.

Seega, Eesti kodanikud on ainsad isikud, kes on pädevad otsustama Eesti enesemääramise üle. Nemad saavad Eesti kodanikena luua Eesti kodanike komiteesid ja kutsuda kokku Eesti kongressi, selle kaudu asuda ette valmistama omariikluse taassündi Eestis. Ja just nende pädevuses on valmistada ette ka Eesti Vabariigi seadusliku valitsuse taastamine või vähemasti teha selleks eeltööd. Aeg selleks on küps. [---]

Ma pean Eesti jaoks reaalseks sellist staatust, nagu on praegu Ungaril. See on õieti mudel, mis meid mõneks ajaks kindlasti rahuldab, kuid millest vähema üle pole meil mõtet üldse tingida. Võimalik, et me astume Varssavi liitu ja VMN-i liikmeks, kuid meil on siis ometi kindel riigipiir, mis kaitseb meid seniste ebameeldivuste eest hoopis tõhusamalt kui mis tahes IME-hoovad. [---] Veelgi radikaalsem sihiasetus (näiteks Soome mudel) võiks osutuda meile praegu veel üle jõu käivaks, veelgi mõõdukam (IME, erimajandustsoonid) – aga hukatuslikuks. Ungari tee valiku puhul võidaks ka Nõukogude Liit! Võidaks määratult Nõukogude Liidu rahvusvaheline prestiiž. [---]

Kaaskodanikud! On aeg asutada Eesti kodanike komiteesid. On tarvis kutsuda kokku Eesti Kongress, et otsustada Eesti saatus.

Muinsuskaitse Seltsi Sõnumid nr 3, 1989.

Kodaniku tunnistus